

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

Nr. 11.

Sibiu 20 Maiu 1876.

Anul I

Apare la doue săptămâni. Corespondințele să se adreseze la redacțiunea Telegr. român cu adausul „pentru Foișoară“.

Pomaritul

in

gradina scoalei.

(Urmare).

3. Scoala de altoit.

Scoală de altoit sau scoală de pomi numim locul, unde pomișorii odată altoiți se cultivă până ce sunt desvoltați de ajuns spre a-i pute transplanta la locul lor statornic, in pomet sau aiurea.

„Ferul trebuie bătut până e cald“ este un proverb popular, care aplicat in cultura pomilor, s'ar pute traduce astfel: ingrijesce de altoi până sunt încă tineri, căci numai așa vei dobândi pomi frumoși și trainici și cu ei recolte imbelșugate. Scoala de altoit este și trebuie să fie locul, unde cultivătorul și in deosebi învățătorul mai mult are a petrece experimentând și lucrând împreună cu elevii sei, este pentru el oarecum centrul de activitate.

Precum la clădirea unei case așa și la înființarea scoalei de altoit, înainte de toate trebuie să ne hotărîm, unde să punem fundamentul, cum să combinăm împrejurările date, de ce material avem trebuință, cu un cuvânt, trebuie să facem un plan, după care orientându-ne să putem clădi fără temere de a ne vedea mai târziu munca și cheltuelile zădărnice prin nechibzuirea dela început. Condițiunile, ce scoala de altoit trebuie să intrunească, rezultă din următoarele espuneri.

a. *Posițiunea.* Altoii dedați cu neajunsele unei temperaturi schimbăcioase produc pomi trainici, cari remăn sănătoși chiar și dacă au ajuns mai târziu in

regiuni bântuite de vânturi și vijelii, in vreme ce altoii, crescuți la adăpost, in curënd încep a se bolnăvi, transplantați fiind in regiuni mult puțin deschise. In consecuență, scoala de altoit să aibă o pozițiune deschisă chiar și in spre apus și mează-noapte, de unde vin vânturile reci. Locurile foarte jos situate sau impresurate de dealuri, păduri, clădiri etc. nu sunt recomandabile, afară dacă învățătorului nu i-ar sta la dispoziție alegerea liberă intră mai multe locuri. In cazul din urmă va trebui firesce să se indestuleacă cu ce are.

b. *Pământul* să fie adănc și mai bine ceva mai nășipos decât lutos. Altoii iubesc un pământ bine prelucrat și bogat in materii nutritoare, in vreme ce pământul de curënd destelinit sau ingrășat cu gunoieru proaspăt nu le priesce intocmai precum nu le priesce pământul trândos și sterp, in care rădăcinile nu se pot nici intinde nici nu au cu ce se hrăni. In casurile din urmă altoii îmbătrănesc in scoala de altoit și transplantați aiurea, de regulă rămân slăbuți și gheboși pentru totdeauna. Prin urmare, se află in mare rătăcire acei cari ne recomandă să cultivăm altoii intr'un pământ sterp sub cuvânt, că astfel de altoi, transplantați aiurea, reușesc mai bine decât altoii dedați de timpuriu cu un pământ bun. In alegerea locului pentru scoala de altoit să ne ferim de pământul prea umed, in care altoii adeseori degeră.

c. *Ingrădirea.* Cea mai trainică și mai frumoasă ingrăditură, care să scutească grădina scoalei in afară, este negreșit gardul viu, de care vom vorbi mai târziu. Incât însă pentru încăperea apărare a pomișorilor in scoala de altoit ajunge o ingrăditură efină compusă din lăstari de brad legați unul de altul cruciș și curmeziș. Partea de din jos și virfurile lăstarilor trebuie unse cu păcură, care contribuie și ea a opri intrarea iepurilor întârziind de altă parte putredirea lăstarilor. Ingrăditura fiind compusă din mai multe

părți, ea se poate strămuta dela un loc la altul după trebuință.

d. *Rigolarea.* Astfel se numește lucrarea, prin care pământul se sapă până la o adâncime de cel puțin 0.5 m. Munca și cheltuielile făcute spre acest scop sunt mai mult decât recompensate prin repejunea, cu care se desvoltă pomii prășiți și cultivați într'un pământ bine rigolat. Lucrarea însăși se face împărțind mai întâi pământul de rigolat în mai multe straturi 1, 2, 3, 4, 5, etc. de câte 1 m. lățime.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Pământul săpat și scos din stratul 1 se cară cu roaba până de marginea stratului 5. Această lucrare se continuă până ce stratul 1 se deșeartă de pământ formând astfel o groapă de 0.5 m. în adâncime. Trezând apoi la stratul 2, care și el se sapă la aceeași adâncime, pătura de de-asupra, care este compusă din pământ mai bun, trebuie aruncată pe fundul groapei 1, în vreme ce pătura săpată mai pe urmă, care este compusă din pământ sterp, trebuie aruncată de-asupra. Tot asemenea se sapă stratul 3, 4 și așa mai departe. În sfârșit cu pământul din stratul 1 se umple groapa ce rezultă deșertând stratul din urmă 5. După cum vedem, prin rigolare pământul mănos de de-asupra vine în atingere imediată cu rădăcinile pomilor; din contră, pământul sterp ce s'a scos din adâncime ajunge acolo, unde și el se coace și devine cu vreme mănos prin influența aerului, căldurei, gerului, gunoiului etc.

Cu ocaziunea rigolării pământul trebuie îngreșat din greu, amestecând țărâna odată scormonită, cât se poate mai deopotrivă cu gunoiu putred, compost, cenușe și alte asemenea materii nutritive. Tot cu această ocaziune pământul trebuie curățit de trupini rămase aci de mainainte precum și de cărămiși, petrii și alte obiecte, cari ar pute împedeca lucrarea pământului și libera întindere a rădăcinilor. Că gerul frageșce pământul măcinând brășii (bulgării) și grăbind topirea materiilor nutritive, este un fapt în deobște cunoscut. Deci anotimpul cel mai potrivit pentru rigolare este toamna. Pământul rigolat degeră și se coace mai ales lăsat fiind cât mai clonțuros până ce lăsesce primăvara, când apoi se greblează și se imparte în straturi.

Dacă din una sau altă cauză nu s'a putut rigola toamna, atunci firesce nu rămâne decât a rigola în primăvară. În cazul din urmă pământul rigolat sau rămâne în starea aceasta sau se cultivă cu plante de sapă și numai în toamna resp. în primăvara viitoare, fiind trebuință, se sapă și se prepară de nou pentru transplântarea pomilor.

e. *Impărțirea.* Scoala de altoit se imparte de regulă în două jumătăți, cari și ele se impart în câte 5 tăbli, cu totul în 10 tăbli. Pe când o parte a pământului se prepară începând a rigola în fie-care an tot numai câte o tablă, în care se transplântă pomișorii, celelalte tăbli precum și tăblile, cari mai târziu se golesc scoțind altoii, trebuie cultivate cu plante de sapă în restimp de 3 ani. Cu chipul acesta pământul odată slăbit prin cultura pomilor redobândește puterea sa de mainainte. Până a nu procede la o nouă transplântare, pământul trebuie de nou rigolat și gunoit. Tăblile, în cari vin a se transplânta pomii, se impart în straturi de câte 1 m. lățime.

Pe de marginea și pe mijlocul scoalei de altoit se lasă câte o cărare dreaptă, care măsură 1 m. în lățime. Cărările se pardosesc cu petriș mărunț sau cu cenușe de cărbuni de pământ. Scopul cărărilor este de a înlesni cultura și privegherea în scoala de altoit.

f. *Distanța altoilor.* În scoala de altoit rămân pomii în deobște câte 5—6 ani. De aceea ei au trebuință de un spațiu larg așa încât rădăcinile să aibă unde să se întindă și cu ce să hrăni fără a se împedeca una pe alta în desvoltarea lor. A planta earăși pomii prea departe unul de altul este a-i lipsi cu totul de adăpost și a nu economisa cu cheltuielile și munca aplicată în prepararea pământului. Pe scurt, nu este bine a sădi pomișorii meniți pentru altoire prea aproape, dar nici prea departe unul de altul. Înainte de a răspunde, care este distanța cea mai potrivită reamintim, că tăblile sunt împărțite în straturi de câte 1 m. lățime. Pomișorii se sădesc 0.5 m. departe unul de altul, pe fie-care strat în câte două șiruri, cari și ele sunt 0.5 m. departe unul de altul. Deci 1. m. pătrat cuprinde 4 pomișorii resp. altoi. Prin urmare, un strat, care măsură d. e. 10 m. în lungime, va cuprinde 40 de altoi. Voind dar să aflăm, de câți metri pătrați și resp. de câte straturi avem trebuință pentru a pute produce un număr dat de altoi, n'avem decât să multiplicăm acest număr cu 4. Tot astfel se poate constata și întinderea, ce trebuie să aibă scoala de altoit pentru împrejurările locale date.

Pomișorii trebuie sădiți în șiruri drepte trase dela mează-zi spre mează-noapte, dar nu curmeziș; una, ca razele soarelui să poată străbate pretutindenea, alta, pentru aspectul plăcut și ușurința, cu care în asemenea cas se pot constata trebuințele și starea scoalei de altoit. Nimic mai neplăcut ochilor decât o scoală de altoit, în care altoii sunt imprăștiți cruciș și curmeziș fără nici o rânduială. Recomandăm dar cu atât mai mult șirurile drepte, cu cât sfoara de care ne servim măsurând distanțele și așa este foarte efină.

Perii altoiți pe gutui, persecii altoiți pe pruni, precum și strugureii, agrișii și alte asemenea tufe se indetulesc cu un spațiu cu jumătate mai mic, care rezultă împărțind straturile în loc de două în câte patru șiruri și sădind pomișorii câte 0.25 m. departe unul de altul.

g. *Transplantarea.* Sfirșind cu scoala provișorică am arătat, cum trebuie ernați și pregătiți pomișorii, cari vin a se transplanta în scoala de altoit. Rămâne dar să vorbim de transplantare însași.

Pomișorii se transplântă în scoala de altoit primăvara îndată ce pământul s'a svântat și încălzit. Gerul umflă mai cu samă pământul lutos smulgând adevseori rădăcinile cu pomișori cu tot cari, transplântați toamna târziu, n'au avut când să prinde și întări cum trebuie. De aceea, transplantarea de cu toamnă poate avea loc numai dacă se face de timpuriu, în Septembrie, într'un pământ pufăios și jilav, în care rădăcinile se prind așa, că gerul nu le mai poate smulge. Pomișorii de o natură mai gingașă, precum sunt d. e. persecii, caișii etc. trebuie transplântați primăvara.

În măsurarea distanțelor ne servim de o sfoară, care se întinde mai întâi de-a-latul, apoi de-a-lungul straturilor și de care este inodată tot la 0.5 resp. 0.25 m. câte un țapuș de lemn, — negreșit un mijloc foarte practic pentru aflarea ușoară și corectă a distanțelor necesare.

La facerea gropilor, în cari se sădesc pomișorii, ne putem servi de o sapă sau de un hârleț îngust. Gropile să fie mai bine spațioase și afunde decât pre strimte. Rădăcinile trebuie respirate frumos conform pozițiunii lor de mainainte. Țărâna se așează printră rădăcini cu mâinile servindu-ne de sapă sau de hârleț numai când astupăm groapa cu restul țărânei, care apoi se apasă ușor cu virful piciorului. Cu vreme țărâna se așează de sine; de aceea pomișorii trebuie îngropați cu 0.03 m. mai adânc decum au stat mainainte. Pomișorii sădiți mai sus decum au stat mainainte se uscă mai târziu.

Îndată ce săditul s'a terminat, urmează udatul cu apă stătută. Prin aceasta țărâna se străcură printră rădăcini venind cu ele în atingere imediată. De aici încolo, udatul și plivitul trebuie repețite de câte ori s'ar ivi trebuința. Pământul trebuie scormonit cu o sapă mică, în cas pe lipsă chiar și de patru ori. Mlădițele ce cresc în jurul trunchiului aproape de rădăcini se rump îndată ce se ivesc. Pomișorii cari nu se prind trebuie înlocuiți prin alți pomișori inadins păstrați spre acest scop.

(Urmare)

D. Comșa.

PSICOLOGIA CA ȘTIINȚĂ AUSILIARĂ A PEDAGOGIEI.

(Urmare).¹⁾

După ce s'a arătat în general, ce însemnătate are grija pentru corp în educațiune, să continuăm cu aplicarea adevărurilor psihologice la știința pedagogică.

Viața spirituală se manifestează în om ca pricepere, memorie, fantasmie, rațiune, judecată, ca simțiment, ca voință etc. Toate fiind de însemnătate pentru viața spirituală a omului, urmează ca educătorul să caute a desvolta toate părțile vieții spirituale. Din adevărul psihologic, că nimic nu avem în minte, ce nu am cuprins mai întâi cu simțirile urmează, că baza la toate operațiunile spirituale, operațiuni ale judecății, memoriei, rațiunii, ale fantasmiei, mai departe a simțimintelor, vocii etc. sunt simțiciunile sau percepțiunile, ce le castigă omul prin organele simțirei. Psihologia arată, cum trebuie să urmeze educătorul, ca elevul să progreseze succesive pe o basă sigură; psihologia induce pre educător numai la metoda bun cu privire la forma, dar și cu privire la fondul învățământului; cunoștințele cu privire la fond trebuie să fie corecte și adevărate, căci numai așa întreaga viață psihică va fi corectă; din contră noțiunile necorecte despre lucruri dau întregei vieți psihice o direcțiune falsă; de aici urmează pentru educător a pune mare pond pe cunoștințele elementare despre lucruri, ce intră în sfera învățământului elementar.

Mintea omului este cu atât mai mare cu cât este mai bogată în cunoștințe. Se cere deci dela educător a purta grije ca elevul să și câștige cât se poate mai multe și mai esacte cunoștințe. Aceasta convine și cu ideea etică de perfecțiune ¹⁾.

Pentru îmbogățirea fondului de cunoștințe nu este de ajuns numai a primi, dar a și conserva în minte cele primite. Puterea spirituală a ține în minte sau a reproduce ideile câștigate, o numim memorie. Ea este de lipsă pentru înavușirea spiritului omenesc, căci dacă omul ar uita ce a învățat n'ar ști nici odată nimic. De aici se ivesce trebuința pedagogică a cultiva facultatea memoriei.

Psihologia empirică ne arată, că numai acele idei se conservă în minte, cari au devenit proprietatea minții; se deosebesc însă graduri, după cum o idee sau alta a prins, ca să dic așa, rădăcini mai tari sau mai slabe în minte. Cu cât o idee este mai

¹⁾ Vezi: scopul educațiunii: Foiș. T. R. Nr. 5.

afund înrădăcinată în minte, cu atât puterea de conservare (memoria) asupra ei este mai mare. Ideile atărnă dela percepțiuni, ear percepțiunile dela intuițiuni. Intuițiuni superficiale dau percepțiuni neesacte; percepțiunile neesacte produc idei neclare; ideile neclare, după cum sunt produsul intuițiunilor superficiale, au și o durabilitate mai mică și neavând urme mai adânci în minte dispar cu totul din minte. **Mijlocul cel mai bun pentru ținerea în minte este esactitatea intuițiunilor.** Pentru educator rezultă așa dar: învățământul spre a servi scopului educației trebuie să fie intuitiv.

Și ideile însă, cari au fost odată proprietatea minții dispar din memorie pe un timp oarecare, până când ideia fiind sprijinită de altă vine ear în minte; dacă nu sunt sprijinite spre a ajunge ear d'asupra, se poate intempla, ca să dispară din minte pentru totdeauna. Drept mijloc didactic pentru sprijinirea memoriei în acest cas, servește repețirea celor învățate.

Cu ideile câștigate se întâmplă în spirit operațiuni de ordine mai înaltă. Idei se leagă de alte idei, sau se separează una de altă, după cum sunt ele omogene sau eterogene. Lucrarea spiritului, prin care ideile, după natura lor, se combină sau se separează se numește **judecată**. Enunțarea judecății se numește: **sentință**. Sentințele sunt sau analitice sau sintetice. Analitice se numesc acele sentințe prin cari o idee compusă se analizează în idei simple, așa d. e. ideea: aur, este o idee compusă din mai multe idei simple precum sunt ideile: greu, tare, galben, topicios, cu un cuvânt din toate calitățile, ce la o altă dau ideea aurului, deci combinând ideea: aur cu ideea: galben în sentința: aurul este galben, s'a analizat respective s'a numit una din ideile, ce constituiesc noțiunea: aur. Sentința: aurul este galben, este o sentință analitică.

Sintetică este lucrarea judecății, când se combină o idee cu altă idee cu totul nouă, care nu este cuprinsă în însăși ideea din tâu d. e. sentința tot începutul e greu: aici ideea greu nu este inherentă în ideea: început.

Din cele atinse aci pe scurt se poate vedea ce este lucrarea minții numită judecată; din exemplele aduse se poate vedea mai departe încât privește momentul pedagogic, că judecată, fiind operațiunea minții cu ideile câștigate, se razimă pe esactitatea ideilor; numai fiind ideile corecte poate fi și judecata corectă,—pentru educator un motiv mai mult a fi cu cea mai mare atențiune la dezvoltarea de idei cât mai exacte despre lucruri.

Legatura ideilor una de alta prin judecata sănătoasă este o legătură logică; în spiritul omului se petrec și alte combinațiuni de idei, cari după judecată nu sunt admisibile; ba mai mult se creează de spirit și idei nouă, cari n'au de basă realitatea; așa d. e. ideile: smeu, aripa ventului etc. n'au nimic real; în judecată: preotul este sarea pământului sunt legate două idei cu totul disparate și au totuși însemnătatea lor. Facultatea minții, ce produce atari idei și judecări se numește **fantasia**. **Fantasia este corelată cu judecate.**

Să ne punem întrebarea din punct de vedere pedagogic este de lipsă a cultiva omul fantasia: **responsul este fără indoială afirmativ.** Intre fenomenele spiritului fantasia are un rol însemnat; lumea reală și are scăderile și supărările sale. Omul și creează prin **fantasia** o lume mai bună și trăiește în ea mai fericit. Omul fără fantasia este rece și sârbet; din contră cel cu fantasia este pentru societate o adevărată **podobă**; omul se avântă pe aripile fantasiei la invențiunile cele mai geniale și la creațiunile clasice de artă, precum: poezie, pictură, muzică, umor, cu un cuvânt la tot ce intră în cadrul estetice.

Educătorul trebuie să nezuiască a desvolta în elev și fantasia; scopul acesta l'ajunge parte prin ferirea de pedanterie, după care în nefavoarea educațiunii bune, elevul ar fi condus ca o mașină, parte prin lucrarea în mod pozitiv. Lucrarea pozitivă este învățământul. În învățământ trebuie a se alege obiecte cari nutresc și desvoaltă fantasia; între acestea se numeră poeziile, istorisirile și povestile bine alese. La dezvoltarea fantasiei lucră mult și influințele climatice, topografice, etc.

Educătoriul și aci trebuie însă să se ferească de **extrem**. **Fantasia** rămâne pentru spiritul omului o parte din cele mai frumoase și folositoare, pe cât timp ea se regulează și se predomnesce de rațiune; îndată ce trece anumite margini, ea devine o **abnormitate** pentru spiritul omului. **Productele fantasiei degenerate și neregulate de rațiune, se numesc fantasterie, și omul fantastic trăind în altă lume, care este deadreptul opusă lumii reale, este în cele mai multe casuri omul cel mai nenorocit.** Combinațiunile omului, cari se fac numai prin **fantasia** neavând substrat real, n'au nici odată succese reale. **Rațiunea, care este mintea sănătoasă, trebuie să țină frânele fantasiei.**

Rațiunea stă deasupra judecăței și a fantasiei; numai ea știe să pună hotarul între judecata logică și fantasia. **Rațiunea face conclusiuni și prelucră ideile prin abstracțiune și determinațiune.** **Rațiunea ca și judecata, fantasia, memoria, este o facultate sau mod de manifestațiune al spiritului, ea răzîmându-se pe idei se desvoaltă prin educațiune.**

Ideile și cunoștințele câștigate despre lucruri, dacă n'ar avea nici un amestec cu subiectul, ce le posedă, n'ar aduce nici un fruct. Ele pentru a deveni folositoare trebuie să ageze asupra subiectului. După cum acțiunea aceasta aduce pre spirit în stare plăcută sau neplăcută, spiritul va răspunde la cele d'ântei în mod pozitiv, încercând adecă a ajunge în posesiunea lor, sau în mod negativ, adecă respingându-le; în ambe cazurile subiectul reagează. Un exemplu, mai bine va ilustra lucrul; o scire îmbucurătoare, ce o primește cineva, produce un simțiment plăcut. Știrea nu s'a primit simplu și indiferent în rendul celor lalte cunoștințe, ci primitorul este transpus în starea bucuriei, care mai demulțori se arată și în afară. Dispozițiunea plăcută sau neplăcută a spiritului, care este un fel de reacțiune a lui, se numește simțiment. Sunt oameni, cari posed un fond însemnat de cunoștințe; însă ele neaplicându-se în viață rămân îngropate ca comoara unui om avar; din contră sunt oameni, cari posed puține cunoștințe; însă cele ce le știu le manifestează prin fapte în afară.

E întrebarea, care din aceste două categorii de oameni sunt mai bine educați și se apropie mai tare de ideia moralității; negresit cei din urmă.

Ce poate fi cauza dară că unii având ori cât de multe cunoștințe rămân reci față de toate, și mai de multe ori fără îndemnuri spre fapte; ear alții primind idei nouă, capătă prin ele îndemnuri nouă spre fapte.

Causele sunt parte naturale basate în însuși organismul omului, precum este temperamentul, parte câștigate prin educațiune; una și aceeași percepțiune din afară nu lucră de o potrivă asupra fiecărui individ. Dintre doi copii gemeni, cari au aflat de moartea parintelui lor, unul poate să plângă fără cumpăt, ear altul să rămână nemișcat de știrea aceasta. Causa, încât educațiunea n'au avut și ea amestec, este a se căuta în organismul fizic al unuia și al celuilalt. Spiritul copilului celui d'ântei a devenit pasiv, pecand al doilea a rămas numai receptiv. Diferințele acestea ale organismului fizic, încât a u e influință asupra spiritului omenesc, se numesc temperamente; la deosibiții oameni temperamentele sunt felurite.

Prin educațiune se poate lucra cu mult succes și asupra simțimentelor. Educațiunea în tot cazul trebuie să aiba în privire deosebitele temperamente. Educătorul nu va putea lucra direct în contra lor; dar nici că se arată totdeauna necesitatea a lucra în contra temperamentului; natura prin înțeleptele legi ale creatorului în cele mai multe cazuri sprijinesce scopurile educațiunei; se cere dar dela educător a ști

să aprețuească și folosească dispozițiunile naturale ale elevului; se vor ivi fără indoială cazuri, unde având în vedere scopul educațiunei, educătorul să fie necesitat a paralisa pe cât se poate predispozițiunile temperamentului. Aceasta o poate și trebuie să o facă el prin dezvoltarea inteligenței. Inteligența înaltă predominesce simțimentul. Această predominire se reduce cu deosebire asupra simțimentelor sensuale. Educătorul are mijloace la mână a influința și în mod direct spre deșteptarea de simțimente bune și nobile. El este dator a face aceasta în interesul educațiunei bune, așa d. e. educătorul poate deștepta în elev simțimentul religios nu numai prin predarea pedagogică a doctrinei religiunei și prin noțiuni clare despre sublimitatea, bunătatea lui Dzeu etc. dar cu mai mare succes prin tonul vorbirii sale despre Dzeu și prin purtarea sa religioasă.

Cunoscând educătorul procesul psihic, cum se dezvoltă simțimentele, să lucre pentru deșteptarea simțimentelor bune și pentru suprimarea celor rele.

Bune sunt simțimentele, cari devin motorii faptelor celor bune. Simțimentele spirituale (morale, estetice) trebuie să ocupe un loc mai de frunte și prin urmare sunt de preferit simțimentelor de ordinea mai inferioară, de care se țin simțimentele sensuale.

În urma stării simțimentului plăcut sau neplăcut, în care ajunge spiritul prin ideile câștigate, se naște în el tendința de a poșede și conserva obiectul, acărui ideie i cauzează simțimentul plăcut, sau de a schimba starea neplăcută, în care se află, cu alta mai plăcută, respective a delătura obiectul, a cărui ideie i cauzează simțimentul neplăcut; tendința aceasta se numește năzuința.

Simțimentul este o stare a sufletului. Năzuința este o tendință a sufletului și are un obiect, asupra căruia e îndreptată. Simțimentul e motorul, ce pune sufletul în mișcare până 'l aduce în stadiul năzuinței. Năzuința până nu e împreunată cu puțința a ajunge obiectul, cătră care este îndreptată, se numește dorință; ear' dacă năzuința este împreunată cu puțința ajungerei obiectului, se numește voie.

Cu privire la formarea pedagogică a voiei e de trebuință ca educătorul să fie cu priveghere, ce lucruri și face elevul de obiect al năzuinței sale; dela omul bine educat se cere pre lângă alegerea corectă a obiectului, cătră care e îndreptată voia, a ști să și termurească sfera voinei.

Sfera voinei se determină prin judecata dreaptă despre aceea ce poate să ajungă. Ear' judecata dreaptă se razimă pre corectitatea noțiunilor și a cunoștin-

țelor despre lucruri. Omul, care dorește mai mult decât e permis a voi, se află în o stare puerilă, căci copiii au o voie nedeterminată, voind și aceea ce este imposibil.

Educațiunea bună caută a forma voia omului prin corectitatea ideilor și a cunoștințelor despre lucruri. Voia formată și determinată prin cunoștințe esacte nu mai este un mosaic, în cazul acesta ea nu voeste azi una și mâine, tot sub aceleași împrejurări, alta. Ea și rămâne sieși consecventă, pentru că este regulată de judecata dreaptă. Voia, ce rămâne sieși consecventă dă omului caracterul. Ce caracter trebuie să aibă omul, ne arată știința morală.

Dr. Il. Pușcariu

CĂTEVA OBSERVĂRI CRITICE.

(Domnilor P. Hașdău și A. Cihac.)

(Incheere.)

Legenda despre Chronos, Rhea și Zeus a trecut și la romani, dar încâtva transformată. Chronos la romani este Saturnus, Rhea a rămas Rhea, mai târziu și Cybele, Zeus este Iupiter sau Iovis. Aici Saturn este cel ce mănă pruncii și Iupiter se ascunde în Lațium (lateo=ascund), ca să nu-l afle Saturn.

Timpu ascunderii nu-l spune sistemul calendariu al romanilor. Iuliu Cesar, reformând calendarul roman la a. 44. a. Chr, a pus calendele lui Ianuarie, cari până atunci se țineau la 25. Decembrie ca ziua cea mai scurtă (astronomic 21 Decembrie), cu 6 zile mai târziu decât pe 1-a Ianuarie de azi. Aceste zile se zic ascunse, pentru că Iupiter atunci era ascuns. De aci își și are predicatul de „Iupiter Latialis“. Deci și nașterea lui Iupiter cade în Decembrie (F. Nork Dict. Etymol; E. Kluszman despre Ovidiu Stuttgart p. IX).

Fiind Iupiter și zeitate de lumina soarelui, și fiind soarele pe acest timp în zodia căpriorului, se zice că: „Iupiter este în căprior“¹⁾

Când s'a născut Zoroaster cu raze pe cap, Dauranserun, capul maghilor, temându-se de puterea lui, l'a persecutat și pe urmă l'a pus în pustie ca să-l mănă lupii. Inse o lupoae l'a dus în peștera sa unde a venit apoi doue oi de l'a lăptat. Căutându-se mai

târziu earăși după urma pruncului Zoroaster, s'au ucis mulți prunci, cu intențiunea de a omori întră acești a și pre Zoroaster. Mamă-sa Dogdo inse l'a scăpat de moarte prin fugă.

Pre Iesus Christos, după Matei cap. 2. st. 11 maghii l'au aflat în casă și i s'au închinat lui. Iosif înțelegând din vis că, pruncul este în pericol a fugi cu el și Maria la Egipt.) *Αιγυπτος* înseamnă; ars de soare, întunec, negru, ce este locul de ascundere al lui Iesus, ca și al lui Iupiter în Lațium). — După Luca c. 2. st. 7. Maria a pus pre prunc în esle și păstorii din prejur au aflat pre prunc în esle și i s'au închinat lui. După Mineiu și tradițiuni bisericesti Iesus s'a născut în peștera Vitleemului. — În legenda creștină persoana, care prăpădesce pruncii este Irod.

Deci în miturile amintite în partea a II-a aflăm: pre Kronos=Saturnus=Dauranserun=Herodes, ca pre prăpăditori de prunci. Pre Rhea=Cybele=Rhea=Dogdo=Maria ca născătoare, ear pre Zeus, Iupiter, Zoroaster, Iesus ca pre cel nou născut; peștera are analogul în Lațium și Egipt, cureții în corybanți, păstori, maghi; capricornus în caper, capreolus.

Prin urmare în mitul popular de astăzi despre țurcă, avem asemnarea: cureți, corybanți, păstori, țurcari, apoi capricornus, căprior=cerb

În acest mod elementele și ideile mitului vechiu și credințelor noue sunt identice și se referă la una și aceeași materie mitologică.

Colindele, cântecele vechi, ce se țin de datinile dela Crăciun încă pomenesc câte ceva de cerb. În colecțiunea de Colinde și Balade edată de mine în 1859 se află una la pag. 26 intitulată „Vânătorii lui Crăciun“.

Un cerb ruge, altul muge
Că-i cerbuțul streținior
Și la pâr cam surișor,
Sus la coarne sicluit
La copite argintit . . .
Că nu-s cerb ca se săgeți
Ci eu-is Ioan botezător.

la pag. 133.

Și am gorgonit
Un cerb sur și argintit
La poala Carpatului

la pag. 139.

Un cerb sprintenior
Cât un boușor,
În coarnele lui
Floarea soarelui
Cunune de zirnă

¹⁾ Preller Röm. Mythol. pag. 166 aduce un citat: Legimus in capro Iovis, care ne arată ca Iupiter avea și numirea de Iovis.

²⁾ Th. Mundt 1854 p. 88.

Cu miros de smirnă
Și verigi aurite
Raze strălucite etc.

Din aceste citațiuni vedem: a). că cerbul are coarne sicluite (imbrăcate în hârtie aurită), că în coarnele lui stă floarea soarelui, cununi și verigi aurite, b). că Ioan botezătorul, adevărat ființa de om este metamorfoșată în cerb ¹⁾, c). că amândouă aceste însușiri se unesc în țurca, care are coarne infrumșetate și care reprezintă pre un om prefăcut în cerb.

Să căutăm acum după urma cerbului dela Crăciun și în alte părți.

În Italia în ziua de anul nou umblau cervuli (cerbișorii, cerbuții), oameni îmbrăcați în mască sau cap de cerb, de unde își iau și numele. Episcopul Faustin zice: „ce om cu minte va crede că, sunt oameni cu înțeleptiune, cari jucând cerbuțul, cred a fi schimbați în animal. Unii se îmbracă în pei de animale, alții își pun capete de animale chiuind și tropotind, ca—după ce s'a schimbat și mascat — alții să nu creadă că ei sunt oameni!“ Conciliile bisericesci au oprit datina cu cerbuțul. ²⁾

În nord aflăm pre țăpul (caper) de crăciun. Un flăcău se îmbrăca în pele de țăp și juca imitând glasul caprei. Falca de dinjos a țăpului era mișcătoare și fiindcă ea, ridicându-se în sus clănțănea de cea de sus, figura întregă se numea „Klapperbock“, țăp clănțănitor. Unii învățați deduc această datină dela satiri. În Poloni'a în loc de țăp aflăm pre zimbrul, carele întră coarne are un clopoțel. Uneori flăcăul este îmbrăcat cu lepedeu alb ³⁾

Eată aici din o lume îndepărtată un dat minunat pentru această materie!

M. Marcoy în opul seu „Tour du Monde“ tom. VI descrie datine din Peru la Cuzco. Citătorul Eugè-

¹⁾ Actiōn. Zeus cu acest predicat s'a prefăcut în cerb, când a vezut pre zina de luna în scaldă. System der Mythol des alten Oriēts. de F. Nork p. 168.

²⁾ Kassel „Weihnachten“ p. 281 după Du Cange „de voce cervuli“: Pelea pistriță, bălțată a caprioarei (gazellei) este simbolul cerului cu stele. Pentru aceea cei ce în misteriiile lui Dionysos (Bachus) se asemenau pre sine cu stelele, se îmbrăcau în pei de cerb. (vezi Nork l. c.)

³⁾ Kassel p. 223 Aci aflăm dar și zimbrul. Acum ne putem explica pentru ce Cantemir se leagănă între cap de cerb și cap de bou. Abună samă datina, în Polonia a străbătut și în atare parte a Moldovei vechi. După mitul elino-roman datina de azi poate să întrebuițeze numai „cerbul“ car nu zimbrul, ca la Poloni, pentru că taurul are rolul seu în Aprilie, când e zodia taurului, adevărat serbătoarea Turice.

niu Cortet ⁴⁾ zice: Hecyfallas et Huamanguinos sont escortés par les tarucos et les tarucachas (cerfs et chevreuils) jeunes garçons affublés de la depouille de l'animal dont ils portent le nom.“

Eată dar aici și din altă parte a lunei un nume „taruca“, care după litere samănă cu țurca și după înțeles este identic cu ea, pentru că însemnă cerb.

După toate argumentele aduse, trebuie deci să afirm că țurca sau țurca însemnă căprioară, țăp sau capră, cu deosebire însă cerb.

Am ajuns dară a căuta acum după etimologia cuvântului țurcă, ca forma cea originală.

Dovedind că, țurca nu poate însemna altceva, decât cerb, capră, căprioară, să căutam în care limbă aflăm un cuvânt, ce are asemănare. Grecescul *δορκας* însemnă latinesce: capreolus, ital. capriollo, nemțesce Reh, unguresce öz, özbak. (V. Dicționarele Rost, Kräusler, Fogarassy). *δορκας* însemnă și cerb (F. Nork, Mythol. des alten Oriēts p. 168) în înțelesul acesta s'a luat dară însemnarea genului pentru a speciei: — *Προκας*, sau cu altă formațiune *Προξ*, însemnă în prima linie cervus, în a doua căprioară. (Rost II p. 350 Nork p. 168).

Este o regulă generală că, și din finea cuvintelor grecesce și latine cade la noi. Astfel la noi aflăm numele Dorca, ca nume familiar; de asemenea Proca earăși ca nume familiar (așa Procas în Ovidiu Fast. Lib. VI. v. 144), d de regulă se strămută în z și în forma această avem un alt nume de familie „Zorca“. Prin aceste vreau să constat numai că, cuvântul *dorca* îl aflăm la români. Dar d=δ cel grecesc s'a strămutat la noi și în t. Așa d. e. *δαπεδον* din *δάπης* s'a transformat în *tapet*, *δουπεω*, tupăesc, *δουπος*, tupăit, *δειμος*=teamă etc.

În cazul nostru avem *torca*; dar o se preface adeseori în u p. e. *δρομος*=drum ș. a. și astfel avem forma *țurcă*, derivată din *dorca*, așa zicând literă de literă, însă ce este mai principal, totodată și după înțeles identică. Deci țurcă însemnă capră, căprioară, respective cerb. Turca, cu t înnoiat în ț în țurcă este un provincialism ⁵⁾.

Conced că, în atare limbă veche, sanscrită sau alta, s'ar pute afla o rădăcină cu t, din care să se poată deduce chiar *δορκας* și taruca din Cuzco. Scopul meu însă nu este a merge atât de departe.

⁴⁾ Essay sur les Fetes religieuses. Paris 1867 pag. 106 adevărat: Mascheradele Huyfallos și Huamanguinos, au fost urmate de tarucas și tarucachas (cerbi și cerboace) junci tinerii îmbrăcați în pei de animale, a caror nume le poartă.

⁵⁾ Așa vedem tot din o rădăcină derivând terim și term.

M'am mărginit la limba grecească și latină:

Din cele espuse urmează ca Turca este :

1) Un c u r e t, sau corybant, carele a jucat și făcut larmă la nașterea lui Zeus, ca să nu'l afle Chronos=Saturnus ¹⁾

2) că Turca a luat chipul căpriorului, adică a zodiei din Decemvre, sau a caprei care a lăptat pre Zeus. Azi la popor s'a înlocuit specia prin genul acestor animale, adică prin cerb. Cumcă Zodia căpriorului a avut această influență ne demonstrează un cas analog, că adică zodia taurului din Aprilie — Maiu, la unele popoare icoana taurului, a fost în legătură cu o datină veche d. e. Turice.

3) că Turca este o remășiță din cultul lui Zeus, intocma ca Călușerii sau Colușarii, din cultul lui Marte și Păpăruga din cultul lui Iupiter Pluvius în legătură cu datina veche : Aquilicium.

Să vedem acum ce înțeles are o a i a ț u r c a n ă. Să cercetăm mai întâi, ce soiuri de oi au românii ? În Convers. Lex. Brockhaus, se zice că soiul oilor, din Ungăria și Romania numite țurcane, se numesc pe nemție Zackelschaf. Oile de soiul acesta sunt mari au lână lungă albă și neagră dar groasă în fir, proastă.

Zacke sau Zacken însemnă : ram (creangă) și corn d. e. dreizackige Gabel, furcuță cu trei coarne, latinesce r a m i. Die Zacken eines Thierhorns adică ramurile unui corn de animal; ramosa cornua=coarne crenguroase (Dict. Kreussler p. 424). Italianesce : rami dei cervi=coarne de cerb; unguresce ramurile aceste să numesc agacska a parvon, coarnele la furcuță se numesc fogacska a villan; o oae cu coarne ágas—bogas. Dar Zäcke sau Zecke însemnă și Holzbock, adică capra de taiat lemnele, franțosesce tigue, fiind că și aceasta are coarne.

Din aceste se vede dară că soiul de oi din Ungăria și Romania se caracterizează după coarne, după formațiunea lor, ear nu după lână. Prin ceasta ne apropiem cu idea de cerb, de capră, așa dară și de *δορκα*=turcă, țurcă, din care s'a format adjectivul țurcană, adică o oae, care la cap samănă cu cerbul, cu țurca. Înțelesul de *flocos* nu'l poate ave cuvântul țurcan, căci toate oile ori de ce soiul ar fi s'ar pute numi țurcane, fiind ele toate flocoase.

Ne mai rămâne acum a mai vorbi ceva și despre cușma sau căciula țurcănească.

¹⁾ I. Tacit în „Traian“ Nr. 53. 1869 zice că : la Porcești în Transilvania în loc de țurcă se face un moș cu secerea în mână. Poata fi ceva mai clar, decât că acesta înfățișază pre Chronos=Saturnus, care umblă să mănăce pruncii,=Irod din legenda creștină.

Cugetând la căciulă idea nu poate fi că, căciula este de lână de oae albă ori neagră, căci căciulele toate sunt de pele de oae,—ci idea primă este că, căciula e înaltă, lungă, a doua că este înzestrată, chitită cu ceva, așa precum am descris căciula corybanților și precum corespunde capului țurcei.

Prin aceste cred a fi demonstrat destul de clar că, și cuvântul *turcă* este de origine elino-romană, ear nu de origine maghiară, după cum pretinde Dl. Cihac, care voiesce a'l deduce din ungurescul *turcos*.

Dr. At. Marienescu.

BIBLIOGRAFIC.

Carte de cetire, prelucrată de o Asociație de învățători, aprobată de ministerul cultelor și instrucțiunii publice pentru scoalele din România. București, edit. Soccec & C^{nie} 1875. Part. I. 45 bani. Partea II. 65 bani.

Abcedar românesc, prelucrat de Dr. Barb Constantinescu, aprobat de ministerul cultelor și instrucțiunii publice pentru scoalele primare din România. București. Tipogr. statului 1874.

CORESPONDINȚĂ

D-lui G. Ch. în *S. Ghipsul* este unul din cele mai prețioase gunoieri mineralice. Efectul ce ghipsul produce asupra vegetațiunii trebuie căutat parte în proprietatea sa de a absoarbe din aer multă umezeală și gazuri nutritoare (amoniac), parte și mai ales în materiile, din care el este alcătuit (oxid de calciu, acid sulfuric și apă). Făina de ghips sau se presară pe deasupra plantelor de curând răsărite sau se imprăștie pe agrii imediat înainte de sămănat. Făina trebuie presărată pe timp călduros și umed, d. e. des de dimineață după o rouă abundantă. Pământul de ingrașat să nu fie sêrac în substanțe organice (humă.) În pământurile ghipsuite reușesc foarte bine mai cu samă trifoiurile, păstăioasele și rapița. Asupra spicoaselor, precum este d. e. grăul, sêcara, ovêsul etc. ghipsul pare a nu produce nici un efect. Pentru un jugêr de pământ sunt de ajuns 150—200 Kilog. făină de ghips. Ghipsul se întrebuintază în stare arsă sau și în stare naturală. În amêndouê casurile ghipsul trebuie măcinat cât se poate mai mêrunt.